

Спіс выкарыстанай літаратуры і крыніц

1 Бураўкін Г. Выбраныя творы: У 2 т. Т.2. – Мн., 1986. – С.154. Далей цытаты падаюцца па гэтым выданні з пазначэннем тома і старонкі ў дужках.

2 В. Смаль. Выхаваўчы аспект беларускіх літаратурных калыханак. / VII Рэспубліканскія Калеснікаўскія чытанні : матэрыялы рэсп. навук. канф. (Брэст, 15 снежня 2009 г. У 2 ч. Ч. 2 / М-ва адукацыі Рэсп. Беларусь, Брэст. Дзярж. Ун-т імя А. С. Пушкіна : пад агул. Рэд. А. С. Кавалюк. – Брэст, Альтэрнатыва, 2010. – 188 с.).

3 Аристотель. Сочинения: В 4 т. Т.4. – М., 1983.– С.672.

УДК 821.161.2 – 32-32.09 «19»

В. О. Кузьменко, Т. М. Шарова

ТЕМА НЕЗБАГНЕННОГО КОХАННЯ У НОВЕЛАХ ГРИГОРА ТЮТЮННИКА

В статье представлены особенности новелл Григора Тютюнника. Акцентируется внимание на теме непостижимой любви. Писатель откровенно говорит о чистых и верных чувствах, наделяет ими своих главных героев. Финальная часть новелл Г. Тютюнник раскрывает чувства, к которым на протяжении всего произведения стремятся персонажи.

У XXI столітті в Україну прийшла нова хвиля розвитку літературного мистецтва: почала розширюватися жанрова система, стали доповнюватися стильові та мовні аспекти, з'явився новий напрям постмодернізму. Широкого вжитку набув жанр новели. Слід акцентувати увагу на тому, що жанр новели бере свої витоки ще з догомерівського періоду. Грунтовне становлення новелістики відбулося в XIV–XVI століттях, а широкий розквіт прийшов до неї в XIX столітті. В Україні цей жанр прозового епічного твору започаткували такі славетні майстри слова, як Василь Стефаник, Богдан Лепкий, Михайло Коцюбинський, Григорій Косинка [7].

Яскравим представником новели став Григір Тютюнник. Його слово було стриманим і суворим, а твори простими, буденними, зрозумілими [5, с. 8]. Перлиною його таланту було те, що оцінював він людей не за їх поведінку, зовнішність чи красномовність, а за їх ставлення до ближнього свого, небайдужість, справжність [3, с. 197].

Своєю яскравою постаттю він захоплював не тільки друзів та знайомих, а і всіх тих, хто хоч колись мав можливість прочитати його твір. Про його новели і про нього самого написано багато досліджень. Зокрема, творчість Григора Тютюнника досліджували О. Смольницька, В. Євсєвська, І. Лагола, Р. Мовчан, Н. Шеремета, І. Дзюба. Про нього писали О. Соловей, В. Марко, Л. Мороз, В. Даниленко, Г. Єжелов, О. Мусієнко, О. Шугай. Усі вони надзвичайно захоплювалися широкою душею автора, вмінням реалістично зображувати кожную деталь. Тим, як він фільтрував усі почуття героїв власним серцем, як переживав за них, та піклувався. Він був не автором, він був батьком своїх творів. «Мила моя Людино, ніколи я не скажу про тебе чорного слова» – висловлювався в одному зі своїх інтерв'ю Григір Тютюнник [9, с. 11].

Однією з найяскравіших новел автора став твір «Вогник далеко в степу» 1979 року. Новела так сподобалася читачам, що згодом її було відзначено премією імені Лесі Українки [6]. Найціннішими темами новели стали доброта, милосердя, чистота

людської душі. Цю тематику автор розвивав і в наступних свої творах. Так, у 70х роках з'явилась ще одна новела «Климко», у якій також сповна розкрилась тема добра і милосердя. Чуйність і щирість – це найдорожчі якості на думку Григора Тютюнника, саме тому майже через усю його творчість проходить тематична лінія чистоти людського серця.

Поряд з добротою та милосердям поставало ще одне, не менш важливе, всеоб'ємне почуття – Любов. У новелі «Дивак» 1963 року автор вчить людей любити природу. Григир закликає поважати та охороняти її. Він оспівує красу навколишнього світу, її велич та неймовірність.

Сповна тема «Всевишньої» любові розкрилась у новелі «Три зозулі з поклоном» 1976 року. Твір розповідає нам історію нещасливого кохання, возвеличуючи любов, яка вивисує людину над буденністю [12]. Слід зазначити, що найвищого апогею у жанрі новели Григир Михайлович досягнув саме завдяки любовній тематиці. Автор майже сповна розкрив себе працюючи саме в цьому напрямку. Любов завжди була феноменом його творчості, і саме завдяки їй митець здобув світову славу і вічну пошану.

У новелі під назвою «Зав'язь» постала тема першого, ніжного і тремтливого кохання. Головні герої Соня та Миколка перебувають у полоні до цього їм ще невідомого і незбагненого почуття. Цютливі та налякані, вони ховаються від усіх, таємно цілуються у яру, подалі від людського ока. Автор змальовує перше кохання ідеальним, саме таким, яким воно повинно бути. Причому, Григир намагається показати, що «ідеальне» – не означає «неможливе». Воно реальне, земне, близьке і живе [15, с. 103].

Тема кохання пройшла через усю подальшу творчість письменника. Наступним любовним твором стала новела «Іван Срібний...». У центрі сюжету постає любовний трикутник. Тема першого кохання пульсує і в цьому творі. Ще зовсім юний хлопець збирається танцювати «білий» танець зі своєю обраницею, аж саме в цей момент втручається третє захоплене серце, і погрозово вигукує Іванові: «Давай вийдемо, друг...» [15, с. 106]. Справа в тому, що у дівчини вже був кавалер, який свято вірив, що Наталя тільки його і ніхто інший не має права навіть дивитися на неї [10].

Але ж твори Тютюнника сповнені мотивами гуманістичності та справедливості. Григир любить своїх героїв ніби рідних дітей, віддаючи їм власне серце. Тому автор не дозволяє такому доброму та працювотому хлопцеві, як Іван залишитися на поприщі власних душевних страждань та самотності. Ніжна та невинна, неначе янгол, Наталя сама зізнається йому у своїй симпатії, і каже, що вже не раз крановий дзвіночок у складальному цеху дзвонив саме для нього, символізуючи дзвін її серця [10]. Оскільки автор сповідував ідею душевної чистоти та милосердя, він хотів показати читачам, що ті люди, які дійсно живуть гідно, не пускаючи до свого серця «чорні» почуття, завжди отримують винагороду. Саме тому доля і нагородила Івана Срібного коханням за те, що він завжди залишався доброю та порядною людиною.

«Любові всевишній» присвячена новела «Три зозулі з поклоном» [1]. Історія ця народжена самим життям. У творі автору вдалося показати незбагненну глибину пекучого кохання, а також підняти на вищий щабель шанобливе та обережне ставлення людей один до одного [8]. Головна героїня Марфа, яка неземною любов'ю кохає чужого чоловіка, навіть не претендує на нього. Сила її почуття настільки незбагненна, що її неприкаяна душа завжди десь там, поряд з коханим. Марфина любов світла, благородна, безсмертна. Через роки жінка сльозливо дивиться на сина свого коханого, і її серце виє від розпачу, бо їй ніколи не судилося бути з ним разом.

Мало кому відомо, але у сиву давнину передача привітання «Три зозулі з поклоном» означало: забудь мене, і ніколи не згадуй. Воно застосовувалося для тих, хто палко кохав когось без взаємності, і дуже сильно від цього страждав [13]. Михайло

передає Марфі «Три зозулі з поклоном», сподіваючись, що вона перестане приходити до нього у снах, і нарешті йому насняться його «єдина у світі Соня» і «маленький син у колисці». Справа в тому, що ця новела – не просто вдала фантазія автора. Вона носить автобіографічний характер. Коли Григійр був ще зовсім маленьким, з його батьком Михайлом трапилась біда, і бідна молода мати не знала що робити. Першим, до кого вона звернулася за допомогою, була набагато старша за неї і за її чоловіка жінка на ім'я Марія. Матір Григора чудово знала про те, що Марія кохає Михайла, але ні вона, ні чоловік ніколи не посміли зневажити чи скривдити її почуття. Мати завжди поважала і співчувала їй, шукала в ній підтримку. Спостерігаючи за цим, у Григоровій душі також зародилося почуття поваги до Марії, і він присягнувся собі колись воздати славу цій жінці, в душі якої жила велика і безвзаємна любов [11].

Автор намагається пояснити читачеві, що любов – це найскладніша геометрія почуттів. Вона може як піднести людину до небес, так і знищити її. «Немає загадки таланту. Є вічна загадка Любові», – казав колись Григійр Тютюнник [15, с. 112]. Так, загадковим став і випадок (спільне випасання худоби), який звів молодих Тимоху і Палажечку у новелі «Печена картопля». Закохана у мрійливого і ледачкуватого хлопця, дівчина усіляко намагається привернути його увагу. Бачачи, що серце юнака залишається незворушним, красуня вирішує «дістати козир з рукава»: вона пропонує йому напекти картоплі з салом. Тимоха, спокушений такою пропозицією, звичайно ж погоджується. Головні герої споріднюються з біблійними Адамом і Євою, а сало у творі відіграє роль яблука спокуси [4, с. 54]. Для самого автора цей продукт має досить символічне значення. Коли Григійр згадує дитинство, то у його голові вимальовується яскравий образ матері, яка пече запашну домашню картоплю та подає до неї сало. Це спокуса і для самого автора, адже вона так тісно пов'язана з потаємними думками про рідну домівку.

Як Адам, спокушений яблуком, Тимоха, спокушений салом погоджується перегнати худобу на гіршу пашу, щоб дістатися до місця ідеального приготування омріяних ласощів. Коли картопля допечеться, виявиться, що ніякого сала у дівчини немає. Але в цьому і полягає суть твору. Хлопець і дівчина лишаються вдвох, і між ними пролітає та іскра пристрасті, яка і визначає їх подальшу долю. У черговий раз автор доводить нам, що кохання – це не таємний скарб, який знайти не всім під силу. Це неосяжний дар, який пізнати може кожна людина, незалежно від віку, матеріального статусу і положення у суспільстві.

У творчості Гр. Тютюнника є і трагічні відтінки кохання. Але навіть в таких випадках автор висвітлює щось прекрасне, щемливе, піднесене [5, с. 88]. Так, наприклад, у творі «День мій суботній» сповідь іде про молодого спеціаліста з університетським дипломом Миколу Порубая. Він живе у великому місті і користується великою популярністю серед дівчат. Але серце хлопця все ще б'ється заради однієї, заради стомленої поштарки з наполоханими очима. Між ними, по суті, навіть і не було відносин, але вони зрослися душами. Вони проросли один в одного думками, почуттями, словами. Можливо, це і не було коханням, але чимось іншим, ледь помітним, дуже важливим. Думки Миколи сповнені ніжною шанобливістю до Великого та Святого почуття, яке окриляє людину. Але, як то кажуть, згоряючи в комусь одному, людина тут-таки відроджується в іншому [16, с. 112]. Так і Порубай згодом розуміє, що його серце терпне лише при одній думці про рефрентку Люсю. Здавалося б, для щастя людині потрібно не так уже й багато, і водночас – цілий світ.

Любов – почуття, яке жило в Тютюннику від народження і не давало йому спокою [5, с. 33]. Так, одного разу автор вирішив написати листа до своєї майбутньої дружини, а в результаті вийшла новела «В сутінки». Новела сповнена пошуком істини і фальші у житті, причин близькості і відчуженості людей. Твір висвітлює нескінчену любов та

вдячність жінці, матері. Автор змальовує, наскільки важливо берегти ті світлі почуття сімейного вогнища, любові до близьких та рідних людей. Григір пояснює, що у житті буде багато «чужих» людей, тому найважливішим є цінити тих, хто поряд [5, с. 36].

Григір Тютюнник не просто письменник-новеліст. Він – художник слова. У його творах немає зайвих деталей: усе значне, доцільне. Автор дуже серйозно ставився до своєї праці. Кожне його слово було виваженим та обміркованим. Як нам відомо, він писав здебільшого про те, що добре знав. Кожну деталь, кожне почуття у творі він пропускав через власне серце [5, с. 32]. Колись в одному зі своїх інтерв'ю він сказав: «Кожен письменник обирає собі тему найближчу, найріднішу його життєвому досвіді і – неодмінно – своєму ідеалові людини в тому часі, в якому він живе. Найдорожчою темою, а отже й ідеальним для мене завжди були й залишаться доброта, самовідданість і милосердя людської душі в найрізноманітніших їх виявах» [15, с. 58]. І дійсно, Григір обирав для своїх творів таких героїв, діапазон душі яких міг вмістити в собі такі незбагненні «Всевишні» почуття. При цьому, їх соціальний статус був зовсім не складним: то були прості люди з села, трудівники, люди з народу. Він писав про дійсність, про реальність. Григір Тютюнник залишив нам незліченне багатство людських образів, кожен з яких є індивідуальністю, особливістю. Автор по своєму пояснював феномен його творів: «...Мало – бачити. Мало – розуміти. Треба любити...» [2, с. 39].

Художній світ Григора Тютюнника – це і світ живого народного слова. І авторова літературна мова, і народнорозмовні монологи чи діалоги героїв не мають жодних ознак «літературності», вони напрочуд життєві. Стиль Григора Тютюнника давно вже визначають як реалістично-психологічний, і це справді так, тільки сьогодні ми вже вирізняємо в ньому й посиленій імпресіоністичний компонент, і безсумнівні екзистенціальні мотиви, й уникнення жорсткої детермінованості в сюжетах і характерах, а подекуди і художницький інтерес до ірраціонального й непоясненого, химерного в людській природі до, на перший погляд, невмотивованих дій і почуттів тощо [14, с. 75]. У творах Григора Тютюнника все здається таким простим, звичайним, буденним, само собою зрозумілим. Саме тому його твори закарбувались в історії української літератури. Їх можна перечитувати неодноразово, кожного разу знаходячи в них життєві вічні цінності.

Григір Тютюнник завжди був цікавою постаттю. Його любили та шанували як за життя, так і після смерті. Він завжди був душею компанії та найочікуванішим гостем. Пам'ятаючи всі свої твори напам'ять, Григір завжди захоплено їх розповідав, вживаючись у роль кожного персонажа. Усі почуття, усі емоції кожного із героїв автор відчував власним серцем, саме тому його розповіді були максимально реалістичними та неймовірно цікавими. Ім'я Григора Тютюнника назавжди утвердилось у лаконічному жанрові «малої прози». Прийшовши колись у літературу, він там назавжди і залишився, щоб ніколи не розлучатись зі своїми читачами.

Список використаних джерел

- 1 Детальний аналіз твору «Три зозулі з поклоном» // Режим доступу: <http://ukr-lit.com/detalnij-analiz-tri-zozuli-z-poklonom-tyutyunnik/>
- 2 Дзюба, І. Великий людинознавець: до вивчення творчості Григора Тютюнника / І. Дзюба // Урок української. – 2003. – №3. – С. 38–41.
- 3 Живописець правди (Григір Тютюнник) // [в кн: Гончар О.] / Чим живемо: на шляху до українського відродження. – Київ: Радянський письменник, 1991. – 377 с.
- 4 Марко, В. Талант на межі канонів: зі студії над творами Григора Тютюнника / В. Марко // Дивослово. – 2006. – №1. – С. 51–55.
- 5 Мороз, Л. Григір Тютюнник : нарис життя і творчості / Л. Мороз // – К.: Дніпро, 1991. – 207 с. : ілюстр. – (Літературний портрет).

- 6 Новела «Вогник далеко в степу» в Вікіпедії // Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%B3%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D0%BE_%D0%B2_%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BF%D1%83
- 7 Поняття новели в Вікіпедії // Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%BB%D0%B0>
- 8 Світом править любов (за новелою Г. Тютюнника «Три зозулі з поклоном» // Режим доступу: <http://www.ukrlib.com.ua/tvory/printit.php?tid=9244>
- 9 Соловей, О. З вірою в любов і милосердя. Урок вивчення біографії Григора Тютюнника / О. Соловей // Дивослово. – 2008. – №1. – С. 11–12.
- 10 Тютюнник, Г. Іван Срібний / Г. Тютюнник // Режим доступу: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=581>
- 11 Тютюнник, Г. Три зозулі з поклоном: аналіз твору / Г. Тютюнник // Режим доступу: <http://narodna-osvita.com.ua/1566-grigr-tyutyunnik-tri-zozul-z-poklonom-analz-tvogu-kritika.html>
- 12 Тютюнник, Г. Три зозулі з поклоном: аналіз твору / Г. Тютюнник // Режим доступу: <http://ukr-lit.com/grigir-tyutyunnik-tri-zozuli-z-poklonom-analiz/>
- 13 Тютюнник, Г. Три зозулі з поклоном: сенс назви новели / Г. Тютюнник // Режим доступу: <http://ukr-lit.com/sens-nazvi-noveli-g-tyutyunnika-tri-zozuli-z-poklonom/>
- 14 Шарова, Т. Формування комунікативно-діалогічної компетентності студентів-філологів / Т. Шарова, С. Шаров, О. Бородихіна // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». – Вип. 29. – Т.1. – 2017. – С. 74–76.
- 15 Шевченко, А. Щастя й злощастя Григора Тютюнника // Дивослово. – 1999. – №1. – С. 55–60.
- 16 Шугай, О. Усе живе – тепле / О. Шугай // Дніпро. – 1986. – № 7. – С. 101–112.

УДК 821.161.2 – 6.09

О. М. Свириденко

ЛИСТ ЯК ЗАСІБ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ЕПІСТОЛЯРНІЙ ПРАКТИЦІ М. МАКСИМОВИЧА (НА МАТЕРІАЛІ ЛИСТІВ ДО ГРАФА О. УВАРОВА)

В статтю проаналізована специфіка романтичної епістолярної традиції. Доказано, що епістолярна форма в епоху романтизму становить пріоритетну, коли мова йде про вибір форми для наукової статті. Констатується, що ця форма відповідає романтичному образу мислення і манері викладу матеріалу. Виявлені особливості епістолярної практики М. Максимовича на матеріалі його листів до графа А. Уварову.

В останні десятиліття в українській літературознавчій науці невпинно зростає інтерес до письменницького епістолярію. Йдеться насамперед про монографічні праці Г. Мазохи, А. Ільків, В. Кузьменка, В. Назарука, у яких прописано історію української епістолярної традиції від давнини до сучасності. Водночас епістолярій українських письменників-романтиків, зокрема епістолярний доробок одного з перших теоретиків українського романтизму М. Максимовича, так і не став об'єктом зацікавленості дослідників. Ця обставина зумовила вибір теми пропонованого дослідження, мета якого – проаналізувати специфіку романтичної епістолярної традиції та особливості епістолярної практики М. Максимовича.

Аналіз наукового доробку романтиків, зокрема романтиків українських, свідчить, що наприкінці XVIII – на початку XIX ст., коли йдеться про вибір форми для наукової статті, епістолярна форма стає найбільш пріоритетною. Як зазначає О. Вайнштейн, на рівні способу мислення й викладу матеріалу романтики